

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Методичні вказівки
з планами семінарських занять
з дисципліни «Історія української культури» для студентів усіх
спеціальностей денної форми навчання

2025

Методичні вказівки з планами семінарських занять з дисципліни «Історія української культури» для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Укл.: М.В. Дєдков, Г.І. Шаповалов, І.М. Спудка та ін. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2025. 46 с.

Укладачі: М.В. Дєдков, професор, канд. іст. наук;
Г.І. Шаповалов, професор, д-р іст. наук;
І.М. Спудка, доцент, канд. іст. наук;
Т.В. Васильчук, доцент, канд. іст. наук;
Б.А. Бровко, доцент, канд. іст. наук;
Л.В. Турчина, доцент, канд. іст. наук;
В.М. Чоп, доцент, канд. іст. наук;
О.А. Чумаченко, доцент, канд. іст. наук;
Г.А. Сигида, ст. викладач;
Д.І. Мозуленко, ст. викладач.

Рецензент: Г. М. Васильчук, д-р іст. наук, професор,
кафедри джерелознавчих студій та
суспільних комунікацій Запорізького
національного університету

Відповідальний
за випуск: М.В. Дєдков, професор, канд. іст. наук.

Затверджено на засіданні кафедри
українознавства та загальної
мовної підготовки, протокол № 6
від 11.02.2025 р.

Затверджено на засіданні
Науково-методичної ради
Гуманітарного факультету
протокол № 5 від 28.02.2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Графік навчального процесу з дисципліни «Історія української культури»	5
Семінар №1. Феномен української культури	6
Семінар №2. Історичні передумови виникнення та формування української культури	10
Семінар №3. Розвиток культури впродовж литовсько-польського та польсько-козацького періодів (XIV-XVII ст.)	17
Семінар №4. Культура Гетьманщини (1648 – 1783 рр.)	23
Семінар №5. Українська культура кінця XVIII – XIX ст.	28
Семінар №6. Українська культура XX ст.	36
Семінар №7. Сучасна українська культура, перспективи розвитку	42

ВСТУП

Реформування освіти передбачає гуманітаризацію навчального процесу на основі поглибленого вивчення культурного надбання людства. Одне з головних завдань гуманітаризації – подолання диспропорції в співвідношенні професійної та гуманітарної підготовки спеціалістів. Вивчення суспільства через культурологічні процеси особливо важливе сьогодні, адже сприйняття його лише через економічні та політичні процеси збіднює людство. В умовах успішної розбудови державності України, її духовного відродження важливе місце належить вивченню історії національної культури. Дисципліна «Історія української культури» покликана відіграти виняткову роль у духовному прогресі суспільства, оскільки вона вивчає історію вітчизняної культури в різноманітних формах, типах і видах, залишаючись водночас наукою про загальнолюдські цінності та ідеали. Вивчення дисципліни «Історія української культури» має надзвичайно важливе значення для збагачення та розширення гуманітарної підготовки студентів, формування творчо-інтелектуальної активності та наукового світогляду майбутніх фахівців, підвищення загальнокультурного рівня, формування високих моральних якостей шляхом засвоєння національних і загальнолюдських цінностей. Знайомство з національною культурою є невід’ємною частиною інтелектуального потенціалу тих, кому найближчим часом доведеться приймати рішення, що можуть впливати на соціально-економічний розвиток нашої країни, включаючи економіку, політику, культуру.

Методичні вказівки з «Історії української культури» мають надати допомогу студентам у підготовці до семінарських занять з цієї дисципліни.

Графік навчального процесу з дисципліни «Історія української культури»

	Теми лекцій	Теми семінарів
1.	Витоки української культури	
2.		Феномен української культури.
3.	Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства	
4.		Історичні передумови виникнення та формування української культури
5.	Культура періоду становлення української народності (XIV – поч. XVII ст.)	
6.		Розвиток культури впродовж литовсько-польського та польсько-козацького періодів (XIV-XVII ст.)
7.	Духовна культура України епохи Бароко та доби Просвітництва (друга половина XVII–XVIII ст.)	
8.		Культура Гетьманщини (1648 – 1783 рр.).
9.	Національно-культурне відродження в Україні кінця XVIII – початку XIX ст. Український романтизм	
10.		Українська культура кінця XVIII – XIX ст.
11.	Духовна культура України XX ст.	
12.		Українська культура XX ст.- поч. XXI ст.
13.	Культура України в умовах нових соціально-політичних реалій (90–ті роки XX – початок XXI ст.)	Сучасна українська культура, перспективи розвитку.

Семинар №1. Феномен української культури

План

1. Поняття культури: історія та сучасність.
2. Сутність, структура та функції культури.
3. Час та причини виникнення мистецтва. Основні види та жанри мистецтва.

Теми рефератів

1. Психоаналітична і неофрейдистська філософія культури.
2. Сутність та основні закони розвитку культури.
3. «Схід» та «Захід» як проблема європейської думки.
4. Моделі культурної людини.
5. Форми прояву культури у політиці: культурно-історичний зміст політичних цінностей.

Література

1. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури. Навч. посіб. Київ: Знання, 2019. 456 с.
2. Греченко В.А., Чорний І.В., Кушнерук В.А., Рижко В.А. Історія світової та української культури: Підруч. для вищ. закл. освіти. Київ: Літера, 2020. 464 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
4. Перегуда Є.В. Історія української культури: навч. посібник. Київ: КНУБА, 2010. С. 5-20.
5. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ф. Юрій. Київ: ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.

1. Починаючи розгляд першого питання, необхідно вказати, що на сьогодні існує понад 500 визначень культури. Незважаючи на різноманітність визначень, у них можна виділити синтезуюче ядро - слово «культура» походить від латинського «cultura» і в перекладі означає - обробіток, вирощування, догляд. При визначенні поняття необхідно вказати на можливість різної трактовки культури на

загальноживаному та науковому рівнях, розповісти про історію поняття «культура».

Статус наукового терміна слово «культура» набуває в XVII ст., коли вона стає об'єктом соціального та філософського дослідження, а суспільне життя людини характеризується початком глибоких змін у її ставленні до природи і до свого безпосереднього соціального оточення. Не випадково визначення поняття «культура» формується як протиставлення поняттю «природа». Далі необхідно розглянути теорії англійських (Ф. Бекон), німецьких (Й. Гердер, І. Кант, Ф. Шіллер, Г. Гегель, К. Маркс), французьких (Вольтер та ін.) філософів, які розуміли культуру як суспільне явище, що включає в себе усі сторони людського життя - матеріальні й духовні.

У сучасному енциклопедичному словнику наводяться такі визначення поняття «культура»: 1. Сукупність досягнень людського суспільства у виробничому, громадському й духовному житті. 2. Рівень розвитку галузі господарства або інтелектуальної діяльності (землеробство, культура мови). 3. Освіченість, грамотність, начитаність та наявність певних навичок поведінки в суспільстві.

Студент повинен звернути увагу на досить широку різноманітність визначень «культура». Це вказує на те, що не існує універсального визначення цього поняття. Характеристики культурної сфери можуть формулюватися залежно від конкретної мети дослідження. Але цілісного визначення «культури», яке б стало загальноприйнятим, не існує. Тому варто обмежитися двома найбільш загальними визначеннями: а) культура - це спосіб людської діяльності, б) культура - це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством.

Отже, культура виступає як історична категорія і вимагає для свого аналізу та визначення не лише філософського, але й історичного підходу. Світовий культурний процес складається з історії культур окремих народів, серед яких почесну місію виконувала і виконує культура українського народу.

2. Розгляд другого питання доречно почати з констатації того, що зрозуміти сутність культури можна лише крізь призму діяльності людини, суспільства, народів, що населяють нашу планету. Вивчення сутності культури має свою історію. Воно, передусім, пов'язане з такими галузями знань, як етнографія, мистецтвознавство, історія, філософія, і знайшло свій вияв у різних теоріях культури. Серед них

найбільш типовими є: еволюціоністська, антропологічна, соціологічна, циклічна, марксистська та теологічна. При вивченні даного питання, студентам необхідно розкрити зміст вказаних теорій.

Розуміння культури як способу діяльності, що здійснюється в контексті конкретно-історичних суспільних відносин, дає підстави для виділення в її структурі двох основних форм існування культури (відповідно до двох основних сфер діяльності) - матеріальної й духовної. Варто зазначити, що поділ культури на матеріальну й духовну має умовний характер. Вони активно взаємодіють між собою, а в епоху науково-технічної революції їх інтеграція значно посилилась. На межі матеріальної та духовної культури виникають такі соціальні явища, як архітектура, дизайн, наукові дослідження, виробниче навчання та ін., що одночасно є матеріальними та духовними. До основних елементів матеріальної культури належать засоби праці, знаряддя виробництва, які використовують люди в процесі створення матеріальних благ. Матеріальна культура існує також у вигляді знань, практичних навичок і майстерності працівника. Особливу увагу необхідно звернути на структуру матеріальної та духовної культури, зазначивши необхідність і разом з тим умовність такого поділу.

Характерною особливістю культури є її поліфункціональність. Для кращого розуміння функцій культури, бажано розкрити їх зміст: пізнавальної, комунікативної, оціночно-нормативної, інтегративної, виховної, світоглядної та ін.

3. Важливою і достатньо автономною частиною культури є мистецтво. Мистецтво як важлива частина культури проявляє себе у багатоманітності конкретних видів художньої творчості, кількість і складність яких зростають з розвитком естетичної свідомості людини. Виникнення мистецтва тісно пов'язане з розвитком релігії, а також з процесами праці первісної людини. Слід підкреслити, що необхідність у становленні мистецтва була зумовлена потребою спілкування, обміну інформацією між людьми. При вивченні даного питання, студентам необхідно проаналізувати чинники, що призвели до появи мистецтва.

Перші спроби виділити види мистецтва здійснили Платон і Арістотель. Цілісну класифікацію видів мистецтва запропонував І. Кант, але в суто теоретичній площині. Вперше системного характеру викладу взаємозв'язку конкретних видів мистецтва (від

скульптури до поезії) надав Г. Гегель, в основу якого було покладено співвідношення ідеї і форми. На сьогоднішній день не існує загально визнаної класифікації видів мистецтв. Виділяючи який-небудь вид мистецтва, до уваги приймають форму і матеріал певного прояву мистецтва, що склався історично, його основні функції та предметні класифікаційні одиниці.

Сучасна класифікація виокремлює такі різновиди мистецтва:

- образотворче мистецтво;
- музика;
- синтетичні мистецтва (театр (драматичний і оперний), який об'єднує літературу; акторське мистецтво; живопис; музику; декоративно-ужиткове мистецтво; балет; естрадне мистецтво);
- технічні мистецтва (фотомистецтво, мистецтво кіно, мультиплікація, телебачення, комп'ютерні аудіо- та відеотехнології);
- декоративно-ужиткове мистецтво - одне з найдавніших;
- церковне (релігійне) мистецтво (образотворче - іконопис та архітектура; музичне мистецтво; а також релігійне ужиткове мистецтво - начиння, ризи, хоругви тощо).

Багатогранність мистецтва проявляється в його жанровому поділі та стилістичній різноманітності. Поняття жанр узагальнює риси, властиві певній групі творів якоїсь епохи, нації чи світового мистецтва взагалі. Жанровий поділ мистецтва існує за тематичними, структурними або функціональними принципами. Кожному виду мистецтва притаманна власна система жанрів. Визначте основні жанри в літературі, музиці, живописі та інших видах мистецтва.

Тестові завдання до семінару №1

1. Хто є автором формаційного підходу до типології культур:
 - а) О. Шпенглер;
 - б) М. Данілевський;
 - в) А. Тойнбі;
 - г) К. Маркс.
2. До якого типу регіональних культур відноситься українська:
 - а) далекосхідної;
 - б) європейсько-північноамериканської;
 - в) латино-американської;
 - г) індійської.

3. Хто з перелічених вчених є автором антропологічної теорії культури:

- а) Б. Малиновський, К. Леві-Строс;
- б) К. Маркс, Ф. Енгельс;
- в) Л. Морган, Е. Тейлор;
- г) Г. Маркузе, Т. Арно.

4. Типологія культур - це систематизація періодів (ступенів) у розвитку культури за:

- а) найбільш загальними ознаками;
- б) концепціями філософських шкіл;
- в) випадковими ознаками;
- г) суб'єктивним поглядом автора.

5. На який період припадає зародження мистецтва:

- а) кам'яний вік;
- б) мідно-кам'яний вік;
- в) бронзовий вік;
- г) залізний вік.

Семінар № 2 Історичні передумови виникнення та формування української культури

План

1. Час, причини виникнення, особливості, основні досягнення трипільської культури.
2. Культура й побут кочових народів на території України (кіммерійці, скіфи, сармати).
3. Поширення культурних здобутків стародавніх греків в Північному Причорномор'ї та в Криму.
4. Праслов'янське населення України (від зарубинецької культури до антів і Княжої Русі).

Теми рефератів

1. Особливості культури пізнього Трипілля.
2. Матріархат у середовищі сарматських племен.
3. Особливості формування індоєвропейського етносу на теренах України
4. Корсунь (Херсонес): контакти і впливи у контексті слов'янської культури.

5. Стародавній слов'янський етнос.

Література

1. Абрамович С., Чікарькова М. Світова та українська культура: Навч. посібник. Львів: Світ, 2018. 344 с.
2. Історія української культури: навчальний посібник / Є.В. Перегуда та ін., Київ: КНУБА, 2015. 196 с.
3. Українська культура: цивілізаційний вимір/ Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ф. Юрій. Київ: ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
4. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
5. Павлова О., Мельничук Т. Історія української культури. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 340 с.

1. У IV-III тис. до н.е. на території Правобережної України була поширена культура, яка вперше досліджена наприкінці XIX ст. археологом В. Хвойкою і увійшла до наукового обігу під назвою трипільська.

Саме з епохою трипільців пов'язують початок формування структурної ієрархії суспільства, де надлишковий продукт дає можливість утримання соціальної верхівки, в особі вождя та його родини. Рівень матеріальної культури свідчить про наявність еліти, що займалась виключно розумовою працею. Трипільці були першим народом на теренах сучасної України, що підійшли до межі створення цивілізації, яку так і не подолали. Студенти повинні визначити характерні риси трипільської культури (господарська діяльність, родові відносини, типи поселень, матеріальна культура, особливості культу, загадкова знакова система лічби).

Студентам необхідно звернути увагу на особливості побудови селищ та техніку будівництва. Як показали розкопки, прикметною особливістю селищ стало розташування жител по колу, середина була вільною на зразок майдану, ймовірно, призначеного для утримання худоби. Трипільці жили великими родами, зберігаючи певні елементи матриархату. Доцільно поцікавитись археологічними даними щодо особливостей культу цих племен.

Україна трипільських часів – суцільно хліборобська країна, це й визначило основу господарства. З ним було сполучено великохудобне скотарство, хоча кісток коня за часів трипільля не виявлено.

Значного поширення набуло виготовлення керамічних виробів різного призначення, що мали декоративний яскравий розпис і привабливий естетичний вигляд. Трипільська культура вирізняється розквітом первісного землеробського мистецтва, в якому представлений космологічний і міфологічний зміст.

Україна за попередні епохи входила до складу передньоазійського культурного світу, очолюваного Месопотамією, але за часів Трипільля стає країною Малоазійського світу і як країни Балкан та Апеннінського півострова, вона індоєвропезується. Оскільки український народ є індоєвропейським, відповідно це є початком власне нашої історії та культури.

Для розвитку української культури характерним є зв'язок з культурами сусідніх етносів, особливо йдеться про вплив культури народів Сходу і Заходу. Відбувається активна асиміляція місцевого населення або прибульців. У результаті порушується стабільність культурного процесу, виникає нерівномірність меж тогочасної культури, активно з'являються нові елементи.

2. Початок I тис. до н.е. ознаменувався істотними змінами в культурі та побуті давнього населення. У брязкоті мечів і спалахах пожеж на арену світової історії виходили народи, які тоді заселяли територію сучасної України. Звалися вони кіммерійцями, скіфами, сарматами.

Слід відзначити, що кіммерійські поховання – головне археологічне джерело вивчення історії культури цього народу, ще значною мірою таємничого. Звичайно, кочовий спосіб життя і войовничість кіммерійських племен відбилися в їхній матеріальній і духовній культурі. Нашим завданням є простежити це віддзеркалення на прикладах.

Кіммерійська культура складалася й розвивалася в період IX – VII ст. до н. е. Її корені, на думку більшості сучасних дослідників, слід шукати у старожитностях зрубних племен Північного Причорномор'я.

Життя й еволюція самотньої культури кіммерійців були перервані новою хвилею кочовиків зі Сходу – скіфів. Уособленням міцності й величі Скіфської держави були кургани її царів. На прикладі розкопок Чортомлика можна розповісти про релігію та

світогляд скіфів. Старожитності скіфських поховань дають сучасникам уявлення про високий рівень скіфського мистецтва. Проілюструвати розповідь про скіфський звіриний стиль репродукціями. Довести, що культура скіфів яскрава й важлива сторінка в книзі буття України.

У III ст. до н. е. могутня Скіфія поступається своїм місцем войовничим сарматам. Ми знов зустрічаємось з культурою кочового населення. Студентам бажано охарактеризувати матеріальну частину, розповідаючи про господарство, зброю, зовнішній вигляд сарматів. Духовною частиною сарматської культури є, насамперед, їхні релігійні уявлення, які можна простежити за типами поховань, знахідками амулетів, ладанок, курильниць. Серед сарматських прикрас та зброї багато європейських запозичень (шоломи, кольчуга, фібули і пряжки з інкрустацією). Ще тісніше стає зв'язок степу з навколишнім цивілізованим світом через виникнення античних колоній у Північному Причорномор'ї.

3. Південний регіон сучасної України з V ст. до н.е. – до VI ст. н.е. втягується в орбіту античного світу шляхом грецької колонізації. В середині II пол. VII ст. до н.е. в Північному Причорномор'ї виникає перше грецьке поселення на сучасному о-ві Березань (назву отримало від давньої назви Дніпра – Борисфен). Студенти повинні проаналізувати економічні, соціальні та військові причини, що спонукали населення грецьких полісів до міграції у Північне Причорномор'я та Крим, визначити особливості географічного розташування грецьких поселень вздовж лінії морів та лиманів. Слід підкреслити, що особливість давньогрецьких колоній полягала у їх незалежності в політичному та економічному відношенні від метрополії. Необхідно також під час семінарського заняття розглянути внутрішньополітичний устрій колоній, рівень законодавчих і виконавчих структур. Північно-причорноморські колонії-держави являли собою, звичайно, автономні поліси з олігархічним або демократичним ладом. Політичні особливості мав лише Боспор, і студентам потрібно їх визначити.

У соціальному відношенні структура населення була складною й, окрім громадян і рабів, існувало багато категорій як вільного, так і залежного населення.

Починаючи з V ст. до н.е. значну роль у військово-політичному та економічному житті античних міст починають відігравати оточуючі

племена, особливо скіфи. З IV ст. – по I ст. до н.е. триває елліністичний період в історії грецьких колоній, відбувається процес злиття греко-варварських традицій. На українських територіях це було пов'язано з активним розвитком землеробства, як способу контакту та обміну між місцевим та грецьким населенням. Остання третина IV – III ст. до н.е. стала часом найвищого економічного і культурного розвитку античних держав Північного Причорномор'я. Однак цей розквіт був нетривалим. Активне переміщення кочових племен, зокрема, сарматів призвело до дестабілізації ситуації у степовій зоні, що підірвало основи землеробства та торгівлі. Ситуація ускладнювалась погіршенням клімату у II ст. до н.е. За таких умов Тіра, Ольвія, Херсонес і Боспор потрапляють під владу Понтійського царства. У результаті тривалих війн, території потрапляють в орбіту Риму, й відповідно, розпочинається другий період в історії північно-причорноморських колоній - римський (друга пол. I ст. до н.е. – 70-ті рр. IV ст. н.е.). Для цього періоду характерним є проникнення провінційно-римської культури у традиційну культуру місцевого населення. Але одночасно на теренах України активно йдуть міграційні процеси, що призводять до втрати Римом контролю над територіями. Лише доля Херсонесу була іншою, він встояв і за часів Юстиніана I включений до складу Візантійської імперії.

4. У сучасній науці питання про походження зарубинецької археологічної культури, що була представлена на українських теренах у Верхньому та Середньому Подніпров'ї в III ст. до н.е. – IV ст. н.е., лишається дискусійним. Більшість дослідників відносять її до стародавньої праслов'янської культури, що стала наслідком складних етнічних процесів. Студентам доцільно розглянути, які археологічні культури зазначеного періоду та регіону були включені у відповідні етнічні процеси.

Розквіт зарубинецької культури припадає на II-I ст. до н.е., вона носила яскраво виражений землеробський характер. Основу господарства становило підсічно-вогневе, та перелогове землеробство. Культивувалось просо, ячмінь, пшениця. Скотарство також відіграло значну роль. Серед промислів були представлені мисливство та рибальство. Зарубинці володіли технікою обробки металів.

Наступним періодом розвитку праслов'янської культури став антський. Антів пов'язують з черняхівською культурою II-V ст. н.е.

Вони займались хліборобством, жили окремими родами у поселеннях «гніздах». Анти були войовничим народом, успішно воювали з готами та Візантією. Їх культуру класифікують за археологічними знахідками, найбільші могильники знайдені біля с. Зарубинці і Черняхів Київської області. Виявилось, що в одних могильниках були поховані спалені покійники відповідно до звичаю стародавніх слов'ян, а в інших — покійника закопували в могилі. Кераміка зарубинецької культури вироблялася в основному вручну і мала чорний колір, а кераміка черняхівської культури вироблялася за допомогою гончарного кола і мала сірий колір. Важливе місце посідало декоративно-прикладне мистецтво, особливо вишивка та виготовлення прикрас. Деякі вчені вважають антив безпосередніми предками праукраїнців.

Значний вплив на культуру Східної Європи у II – III ст. мали готи - носії вельбарської культури. Вони консолідувалися з антськими союзами і вели війни з прикордонними римськими гарнізонами.

Характерним для цього періоду є формування давньослов'янської міфології, що максимально наближала людину до реалій життя у формі прагнення з'єднання з природою.

До вищого рівня слов'янської міфології належать Перун і Велес, і божество жіночої статі, ім'я якої невідомо. Вони втілювали військову і господарсько-природню функції, поруч з ними знаходилися Сварог, Сварожич, Дажбог і Ярило. До більш низького рівня могли ставитися божества, пов'язані з господарськими циклами і сезонними обрядами, а також родові боги Чур, Рід, Мокош, Лада та ін. До нижчого рівня слов'янської міфології відносять ще антропоморфних духів, пов'язаних з негативними явищами у житті людини.

Міфологія слов'ян – система фантастичних уявлень про навколишній світ, цілісність якої була зруйнована в епоху християнізації.

Тестові завдання до семінару №2

1. На чолі трипільських родів стояли:

- а) рекси;
- б) патріархи;
- в) старійшини;
- г) жерці.

2. За описом Геродота край світу знаходився за землями:

- а) аланів;
- б) сарматів;
- в) готів;
- г) кіммерійців.

3. Ім'я скіфського царя, що воював с персами:

- а) Таргітай;
- б) Апоксай;
- в) Гіпоксай;
- г) Атей.

4. Основою господарства скіфських і сарматських племен було:

- а) землеробство;
- б) мисливство;
- в) скотарство;
- г) рибальство.

5. Слов'янські язичницькі жерці називалися:

- а) волхви;
- б) віщуни;
- в) колдуни;
- г) друїди.

Семинар №3. Розвиток культури впродовж литовсько-польського та польсько-козацького періодів (XIV-XVII ст.)

План

1. Збереження культурних надбань українського народу в литовській період.
2. Початок книгодрукування. Культурно-просвітницька діяльність братських шкіл.
3. Витоки козацької культури. Традиції та звичаї в житті козаків.
4. Освіта, церква та мистецтво в житті козаків.

Теми рефератів

1. Православні братства другої половини XVI ст. – осередки захисту української православної культури.
2. Напрямки здобуття освіти для українців XIV - XVI ст. Острозька Академія.
3. Культурно-освітянські діячі – вихідці з козацького середовища.
4. Характерництво - невід’ємна риса образу козака-воїна.
5. Музеї Запоріжжя – осередки пам’яті про культуру запорозького козацтва.

Література

1. Бондаренко А. Культ воїна-звіра в козацьку добу // Українознавство. 2010. № 3. С. 220 -223.
2. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя : Дике Поле, 2009. 376 с.
3. Качкан В.А. Історія української культури. Підручник/ Під ред. В.А.Качкан. Київ: Медицина, 2016. 368 с.
4. Павлова О.Ю. Історія української культури. Посібник. Київ: ЦУЛ, 2019. 368 с.
5. Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю.П. Богуцького. Київ: Знання, 2007. 680 с.

1. Розгляд зазначеного питання необхідно розпочати з історичних умов розвитку культури України литовсько-польського періоду, оскільки в цей період українська культура розвивалася в надзвичайно

складних умовах. В яких історичних умовах відбувався розвиток українських земель?

Незважаючи на той факт, що більша частина українських земель знаходилася у складі спочатку Литовської, а потім Польської держав, XIV-XVI ст. - це час подальшого формування українського народу, активізація його боротьби проти польсько-литовського панування, поява на історичній арені України такого самобутнього в політико-культурному контексті явища, яким було українське козацтво. Тому головним питанням культурного життя цієї доби було національне питання.

Перехід українських земель під владу Великого князівства Литовського не позначився негативно на розвитку української культури, оскільки литовці на час завоювання давньоруських земель відставали від них з точки зору системи адміністративно-політичного управління. Визначте особливості литовського панування на українських землях. Чи позначився вплив Литовської держави на культуру України?

Розглядаючи розвиток освіти на українських землях, слід відзначити, що можливість здобути початкову освіту надавали церковнопарафіяльні школи, більш високий рівень навчання надавали монастирські школи. Невелика частина русинів продовжувала здобувати освіту у європейських університетах. Назвіть вихідців з України, які стали відомими європейськими вченими та освітянами та охарактеризуйте їх досягнення.

Зверніть увагу на стан розвитку основних видів мистецтва, у тому числі архітектури та образотворчого мистецтва. Архітектура XIV - середини XVI ст. базувалась на традиціях давньоруської епохи, визначте характерні риси архітектури та образотворчого мистецтва.

2. З 1460-х рр. починаються спроби друкування кириличним шрифтом (Ш. Фіоль), але справжній початок вітчизняного друкарства пов'язаний з ім'ям І. Федорова («Апостол» 1574 р., «Острозька Біблія»). Охарактеризуйте діяльність Ш. Фіоля, Ф. Скорини, І. Федорова. На середину XVII ст. в Україні було вже 25 друкарень. Більша частина книг, які тоді з'являлися, мали релігійний характер. Найбільш відомим перекладом Священного писання, який був зроблений у XVI ст. є так зване Пересопницьке Євангеліє.

Після Берестейської церковної унії велике значення мала полемічна література, на сторінках якої українці, православні та

уніати, захищали свою віру та свій вибір. Охарактеризуйте творчість найбільш відомих полемістів (Г. Смотрицький, І. Вишенський, М. Смотрицький та ін.)

Підписання Люблінської та Берестейської уній викликали неоднозначну реакцію українців. Визначте наслідки підписання цих уній для українського народу. Хто перебирає на себе функції захисника українського народу та православної віри? Головне завдання вітчизняної культури цієї доби полягало у захисті основ самобутності українського народу в умовах перебування під владою інших держав. Передусім це стосується напруженого періоду другої половини XVI ст., коли в українських землях під владою Речі Посполитої загострилася боротьба навколо становища православної церкви.

В умовах наступу католицизму та тиску Польської держави наприкінці XVI ст. з'являються православні братства у містах, які стали осередками збереження православ'я та української ідентичності. При них створюються братські школи, перша – у Львові (1585 р.). Визначте основні напрямки діяльності православних братств. З 1615 р. створюється Київська братська школа. У результаті об'єднання Київської та Лаврської братських шкіл утворився Києво-Могилянський колегіум.

3. Протягом трьох століть запорозьке козацтво визначало напрям політичного, економічного та культурного розвитку України. Культура Січі мала великий вплив на формування національної самосвідомості українського народу. Культура Запорозької Січі формувалась у руслі українських генетичних джерел. В її основі містилися глибокі традиції українського народу. Водночас історичні особливості життя Січі позначилися і на її духовній культурі. Соціальний склад Запорозької Січі був досить строкатим. Кожен, хто приходив на Січ, вносив у культурне середовище щось своє, певні риси, особливості культури і мистецтва свого народу та регіону. Внаслідок переплетення цих індивідуальних культур сформувалась оригінальна, яскрава, різнобарвна самобутня культура, яка справила величезний вплив на розвиток культури всієї України.

Витоки стародавніх елементів у козацькій культурі: культ коня, культ меча-шаблі та бойового поясу, козаки-характерники, кобзарі – співці козацької слави, символіка червоної китайки, вишкіл молодих воїнів, особливе ставлення запорожця до жінки, козацьке

побратимство. Охарактеризуйте кожен з цих культів. Яку роль вони відігравали в житті козака?

Для унормування життя вживалося звичаєве козацьке право, яке склалося в XV-сер. XVI ст., і за яким козаки були рівними перед законом. Писаних кодексів чи правових збірників у них не було. Визначте характерні риси козацького права. У Запорозькій Січі існували різні види покарань. Студентам бажано з'ясувати, які види покарань і за що були передбачені звичаєвим козацьким правом?

Виходячи з сутності основних рис козацтва, ігровий елемент був невід'ємною складовою життя козака. Відповідно до давньої традиції, поділ угідь, насамперед мисливських та риболовних, здійснювався за жеребом, оскільки угіддя були нерівноцінні як за родючістю, так і за наближенням до небезпечних сусідів – татар. Після вирішення важливого економічного питання козацьке товариство переходило до виборів політичного (сучасною мовою) керівництва – козацької старшини, які теж були цілком усталеним драматичним дійством, яке рідко обходилося без ускладнень й іноді завершувалось справжніми сварками, бійками, заворушеннями сіроми.

Жили козаки в куренях, зроблених з хмизу і обмазаних глиною, вкритих від дощу очеретом чи кінськими шкурами. Тими, хто жив у куренях, управляли курінні отамани. Це була нижча ланка командного складу козацтва. Війни та суворе життя виробили в низових козаків своєрідний аскетичний погляд на життя, зневагу до комфорту й розкоші, повагу до дружби, побратимства, мужності, стійкості та презирство до смерті. Які ще традиції та звичаї козаків Ви знаєте?

4. Бурхливі політичні події не загальмували розвиток української культури й освіти, важливий внесок до якої зробили й школи, засновані в Запорозькій Січі. Перша школа на Січі, відкрита у 1576 р., слугувала зразком для виникнення осередків освіти по всій території козацьких вольностей. Визначте і охарактеризуйте основні типи шкіл на Січі. Який рівень освіти надавали у цих школах? Особливої уваги заслуговують школи джур, які продовжували традиції сімейного виховання. При відповіді на питання, доцільно визначити особливості підготовки джур. У духовному житті молоді козацькою педагогікою відводилась особлива роль лицарській честі і лицарській звитязі. У чому полягали особливості козацької педагогіки? Підсумовуючи питання, студентам бажано визначити характерні риси системи виховання в Запорозькій Січі.

У світосприйнятті запорозького козацтва, що формувалось упродовж кількох століть, поєднались елементи ортодоксального православ'я, українського розуміння християнства, пережитків язичницьких вірувань і оригінальних релігійних поглядів, що виникли в самому козацькому середовищі. Після підписання Берестейської унії 1596 р. була ліквідована православна церковна ієрархія, що викликало опозиційну реакцію з боку православних священників, письменників і полемістів. Але найбільшу небезпеку для уряду Речі Посполитої становило козацтво, яке вже в 1596 р. під час повстання на чолі з С. Наливайком громило маєтки прихильників унії, проголосивши гасло захисту православ'я. З цього часу захист православ'я для запорожців став означати захист тих прав і свобод, на які вела наступ польська шляхта. Належність до православної християнської конфесії була головною умовою прийняття до братства козаків-запорожців. Для релігійного запорозького козацтва було притаманне шанобливе ставлення до деяких християнських святих і до ікон. Яку роль відіграло православне християнство в житті козака?

Розглядаючи козацький живопис, необхідно зауважити, що в Україні поширилася традиція виконання ікон у стилі Запорозької Покрови: на іконах поруч з козаками зображувалися також військові клейноди запорожців. Світський живопис того часу відтворений у народних картинах із зображенням козака Мамає, які прикрашали тоді кожна селянську й козацьку хату. Студентам потрібно розповісти про символіку подібних зображень.

Кобзарство ввібрало в себе звичайні традиції співців військових дружин Київської Русі і відіграло велику роль у формуванні українського етносу. Найяскравішим виразом творчого духу народу в XVI—XVII ст. були думи. Студентам треба навести приклади українських пісень і дум козацької доби.

Наслідуючи високорозвинену та самобутню культуру Київської Русі, українська культура розквітла та зміцніла на теренах запорозьких козаків. Саме життєвість її основних рис забезпечила українському народу можливість за тяжких умов соціального й національного гноблення під владою іноземних держав зберегти свою національну гідність.

Тестові завдання до семінару №3

1. Хто заснував Київську братську школу:

- а) П. Сагайдачний;
- б) П. Дорошенко;
- в) П. Могила;
- г) С. Наливайко.

2. Хто з українських вчених був ректором Болонського університету:

- а) Ю. Котермак (Дрогобич);
- б) П. Кордован;
- в) Ш. Фіоль;
- г) Мартин.

3. Належність до якої конфесії вважалася необхідною умовою прийняття до козацького братства?

- а) уніатської;
- б) православної;
- в) католицької;
- г) мусульманської.

4. Який релігійний культ був найбільш поширений на Січі?

- а) Миколи Чудотворця;
- б) Георгія Переможця;
- в) Покрови Пресвятої Богородиці;
- г) Святого Михайла.

5. У супроводі якого інструмента виконувалися козацькі думи й танці?

- а) барабана;
- б) кобзи (бандури);
- в) литавр;
- г) сурм.

Семинар № 4. Культура Гетьманщини (1648 – 1783 рр.)

План

1. Наукові та мистецькі здобутки Гетьманщини (XVII - XVIII ст.).
2. Культурне меценатство українських гетьманів та старшини.
3. Господарський та культурний побут козацького міста і села.
4. Внесок українців в розвиток культури Російської імперії.

Теми рефератів

1. Г. Сковорода – видатний український філософ та просвітитель.
2. Козацькі історичні думи: їх автори та виконавці..
3. Українська народна картина та ікона гетьманських часів.
4. Український ляльковий вертеп.
5. Шкільна українська драма.

Література

1. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури. Навч. посіб. Київ: Знання, 2019. 456 с.
2. Історія світової культури / під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. 376 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
4. Історія української культури: навч.-метод. посібник з дисципліни / Укл. І.М. Петренко, В.В. Сарাপин. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2012. 376 с.
5. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура та інш. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.

1. При розгляді першого питання студентам необхідно з'ясувати в яких політичних та соціально-економічних умовах відбувався розвиток української культури даного періоду. Утворивши в результаті національної революції козацьку форму національної державності українці упродовж більш як століття здійснювали вражаючу спробу догнати Західну Європу у сфері культурного розвитку суспільства попри постійні бойові дії на різних фронтах. В багатьох сферах цей чин був цілком вдалим (освіта, гуманітарні науки, гравюра тощо), в деяких – ні (природничі науки, скульптура).

Студенти повинні розглянути розвиток і становище початкової, середньої та вищої освіти тих часів. Необхідно охарактеризувати умови навчання і викладання в закладах вищої освіти: Львівському університеті (відкритий у 1661 р.) та Києво-Могилянській академії, що отримала цей статус в 1701 р. Необхідно визначити причини, через які саме Києво-Могилянська академія стала центром українського культурного і наукового життя XVIII ст. Необхідно звернути увагу на плеяду видатних науковців, що працювали і навчалися тут: філософів-богословів С. Яворського та Ф. Прокоповича, історика І. Гізеля, філософа Г. Сковороду. Слід окреслити значення «могилянки» в історії України, а також причини її занепаду в кінці XVIII ст.

Важливо наголосити, що розповсюдження освіти сприяло поширенню бібліотек та книгодрукування, розвитку науки та літератури. Крім бібліотек Києво-Печерської Лаври і Києво-Могилянської академії існувало багато приватних книгозбірок, що свідчить про високий культурний рівень української еліти.

2. Починаючи розгляд другого питання, слід відзначити, що кінець XVII - початок XVIII ст. вважається золотим віком українського мистецтва та архітектури. Це час розквіту українського бароко, що виникло унаслідок поєднання місцевих традицій з європейськими.

Переважна більшість архітектурних культових побудов в цей час відбувається коштом українських гетьманів та представників козацької старшини, що також спонсорують релігійне мистецтво, книгодрукування, граверні майстерні тощо. Студенти повинні навести конкретні приклади меценатства козацької еліти. Наприклад, необхідно з'ясувати, чому українське бароко називають «мазепинським»? Окремо слід приділити увагу культурницькій діяльності гетьмана І. Мазепи, зусиллями якого було побудовано 12 церков і відреставроване біля 20. Інтенсивно розбудовувався Батурин, який в 1669-1708 рр. був гетьманською резиденцією. Справу будівництва та реставрації храмів продовжили гетьмани – І. Самойлович, І. Скоропадський, Д. Апостол, К. Розумовський, представники багатой козацької старшини, полковники: В. Кочубей, М. Миклашевський, К. Мокієвський, П. Герцик, І. Миревич, М. Борохович, Г. Галаган, Я. Лизогуб. При відповіді на питання студентам доречно і бажано використовувати ілюстративний матеріал із зображеннями найбільш відомих пам'яток архітектури (церковні та цивільні споруди) і мистецтва - Успенський собор та Церква Всіх

Святих Києво-Печерської лаври, Андріївська церква в Києві, Покровський собор у Харкові, Троїцький собор у Чернігові.

Певну увагу необхідно приділити пам'яткам світського будівництва – як будинкам гетьманської старшини, так і адмінспорудам. Студенти повинні знати видатних українських архітекторів – Г. Шеделя, С. Ковніра, І. Григоровича, М. Юрасова.

3. Наприкінці XVII-XVIII ст. відбуваються значні зміни у сфері побутової культури. Студентам треба розповісти про вдосконалення сільськогосподарських та ремісничих знарядь праці, появу нових засобів пересування, використання нових сільськогосподарських культур, що назавжди змінили українську кухню. Важливо виділити економічні чинники, які сприяли цим змінам. Певну увагу треба приділити формі планування і забудові українських міст і містечок. Вивчаючи традиційне житло, необхідно визначити його відмінності в різних регіонах України, описати інтер'єр української хати.

Цікаво дізнатися про ярмарки та найкращі неповторні товари кожної історичної області: Опішня – керамічний розписний посуд, Харків – килими, Охтирка – парусина, Богодухів – кожухи тощо.

Побут завжди був відзеркаленням суспільних процесів, що яскраво простежується в одязі представників різних верств населення. Необхідно описати зовнішній вигляд українців того часу: козацької верхівки, козаків, духовенства, міщан, селян, жіночий одяг. При цьому студентам важливо використовувати наочні матеріали етнографічного характеру. Вивчаючи побут українців, важливо звернути увагу на кулінарію, яка визначалася традиційними землеробськими та тваринницькими продуктами: смажили мало, більше варили і пекли, їли обов'язково гаряче і варили двічі на день. Особливо любили рибу та борошняні страви – вареники, галушки. Студентам варто згадати традиційні українські страви, що існують в сучасній українській кухні. У зв'язку з цим доречно розповісти про український посуд.

Говорячи про побут, студентам необхідно прослідкувати зміни у традиційній формі організації сільського населення – громаді. Зазнає змін і первинна ланка суспільства – сім'я, що була осередком господарського та духовного життя. Студентам треба з'ясувати, у чому полягали ці зміни і з чим вони пов'язані?

4. На початку викладення заключного питання важливо відмітити, що освіта, наука, філософія та мистецтво в Україні XVII – початку

XVIII ст. розвивалися в загальноєвропейському руслі, і тому стали взірцевими для сусідньої Московської держави.

Необхідно підкреслити, що Києво-Могилянська академія на початку XVIII ст. стала своєрідною кузнею культурних кадрів не тільки для України, але й сприяла піднесенню освіти, науки і культури Російської держави. Величезний внесок у здійснення модерністських реформ Петра I належить вихованцям академії Ф. Прокоповичу, С. Яворському, Г. Кониському, П. Величковському. Петро I запрошував багатьох випускників академії до Росії, де вони були організаторами та вчителями різних шкіл, займали місця архимандритів, єпископів, призначалися на світські посади, керівниками хорових капел тощо.

Говорячи про внесок українців у становлення освіти Російської держави, студентам треба сказати, що основними ініціаторами створення Слав'янолатинської академії у Москві у 1701 р. стали С. Полоцький і С. Яворський. 21 з 23 ректорів Московської академії та 95 із 125 її професорів здобули освіту у Києво-Могилянській академії.

Яскравими фактами впливу українців на церковні справи Росії можуть стати призначення С. Яворського місцеблюстителем патріаршого престолу, а з 1721 р. президентом Синоду, в якому майже вся верхівка складалася з українців.

При цьому студентам необхідно наголосити про негативний момент такого впливу, а саме – випомповування царизмом інтелектуальних сил України. Загальні висновки семінару повинні підтвердити високий рівень культури Гетьманщини XVII – XVIII ст. та її розвиток у руслі загальноєвропейського культурного процесу.

Тестові завдання до семінару №4

1. Архітектором Андріївської церкви у Києві став:
 - а) І. Григорович-Барський;
 - б) Б. Растреллі;
 - в) Б. Меретіні-Мердерер;
 - г) Г. Шедель.
2. Києво-Могилянська колегія отримала статус академії за часів гетьманування:
 - а) І. Самойловича;
 - б) К. Розумовського;

в) І. Мазепи;

г) Д. Апостола.

3. В якому різновиді гравюри малюнок на матриці виконується за допомогою кислотного витравлювання:

а) дереворит;

б) мідіорит;

в) офорт;

г) літографія.

4. Котрий з викладачів Києво-Могилянської академії став першим президентом Синоду Православної російської церкви:

а) Ф. Прокопович;

б) С. Яворський;

в) С. Полоцький;

г) П. Могила.

5. Найвизначніший учений-енциклопедист України XVIII ст.:

а) Ф. Прокопович;

б) С. Полоцький;

в) С. Яворський;

г) Г. Сковорода.

Семінар №5. Українська культура кінця XVIII – XIX ст.

План

1. Нові напрями в культурі на зламі століть (класицизм, романтизм, реалізм)
 - а) в архітектурі;
 - б) в скульптурі;
 - в) в живописі.
2. Становлення української національної музики.
3. Зародження професійного театру.

Теми рефератів

1. Т. Шевченко та його місце в українському образотворчому мистецтві XIX ст.
2. Скульптурні пам'ятники України XIX ст.
3. «Театр корифеїв» на Єлисаветградщині.
4. М. Лисенко – основоположник української національної музики.
5. М. Пимоненко – співець природи і народного побуту України.

Література

1. Історія світової культури / під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. 376 с.
2. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
4. Культурологія: Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / За заг. ред. М.М. Заковича. Київ: Знання, 2010. 589 с.
5. Павлова О.Ю. Історія української культури. Посібник. – Київ: ЦУЛ, 2019. 368 с.

1. При підготовці до семінару студентам доречно згадати, що українське мистецтво першої половини XIX ст. розвивалося в умовах кризи феодально-кріпосницької системи, зародження капіталізму, посилення соціального й національного гноблення. З поширенням ідей Просвітництва воно поступово звільнялося від середньовічних

канонів, набувало світського характеру, оновлювалася його система художньо-виражальних засобів. При вивченні першого питання слід зробити наголос на тому, що в пер. пол. XIX ст. в архітектурі та образотворчому мистецтві утвердився новий художній напрям – класицизм, що ґрунтувався на античних традиціях. На Лівобережжі, Слобожанщині та Півдні України класицизм відобразився в усій стильовій повноті: вирішення міських ансамблів, реконструкція старих міст і планування нових, гармонійне поєднання архітектурного об'єкта з природним оточенням. На цих територіях працювали видатні архітектори Д. Кваренгі, Т. де Томон, Ч. Камерон, А. Захаров, А. Мельников, Ф. Боффо, Г. Торічеллі, Л. Станзані, Ф. Ельсон, П. Ярославський, А. Меленський, П. Дубровський, В. Беретті. Класицизм більшою мірою виявився у світській архітектурі, ніж у сакральній. У класицистичному стилі збудовано чимало палаців – палацовий комплекс графа П. Рум'янцева-Задунайського у Качанівці Чернігівської обл. (1770, архітектори К. Бланк, М. Мосцепанов), палац Розумовського у Батурині (Чернігівська обл., 1799 – 1803, архітектор Ч. Камерон), палац П. Галагана у Сокиринцях (Чернігівська обл.) (1823 – 1829, архітектор П. Дубровський). Ці споруди, оточені мальовничими парками, справляють особливе художнє враження.

На західних українських землях класицизм в архітектурі почав затверджуватися ще наприкінці XVIII ст. Композиції будівель стали менш суворими, з широким використанням аркад і барельєфів. Такими є деякі будівлі у Львові, зведені цього часу, зокрема, Миський театр (1837-1842 рр., архітектори І. Зальцман і Л. Пихль), ратуша (1827-1835 рр., архітектори І. Маркль і Ф. Трешер). Окремо студентам слід розглянути класицистичну архітектуру Києва та пам'ятки архітектури класицизму на Волині та Поділлі. Надзвичайно цінною особливістю монументального мистецтва цього періоду було досягнення синтезу скульптури й архітектури.

У скульптурі першої половини XIX ст. продовжувалося класицистичне вираження. Найвидатнішим представником високого класицизму у скульптурі був виходець з України І. Мартос (1754 – 1835). У давній столиці Гетьманщини Батурині скульптор створив мармуровий пам'ятник-надгробок останньому гетьману Кирилові Розумовському. Слід поміркувати над словами сучасників про те, що «його мрамур плаче». Серед найвідоміших виконаних скульптором монументів були пам'ятники Мініну і Пожарському в Москві,

Ломоносову в Архангельському, Павлу I в маєтку Аракчєєва у с. Грузіно, Олександрю I в Таганрозі, Катерині II у Катеринославі, Потьомкіну в Херсоні. Одним із найбільш вдалих вважали пам'ятник генерал-губернаторові Новоросії, «градоначальнику» Одеси Дюку де Рішельє. Типовим монументальним твором у стилі класицизму став установлений у мальовничому куточку Києва, на Володимирському пагорбі, пам'ятник київському князеві Володимирі. Творцями пам'ятника були скульптори В. Демут-Малиновський, П. Клодт і архітектор О. Том.

Розвиток скульптури на західноукраїнських землях пов'язаний із творчістю австрійських майстрів Г. Вітвера та династії Шімзерів, які працювали у Львові. Найкращою роботою Г. Вітвера вважають чотири фонтани на площі Ринок. Скульптор органічно поєднав виконані у стилі віденського класицизму скульптури з ренесансово-барочним ансамблем площі та архітектурою старої ратуші. Окрасою Львова стали барельєфні композиції та надмогильні пам'ятники, авторами яких були брати Йоан та Антон Шімзери. Відомими скульпторами також були Томаш Оскар Сосновський та В. Бродський, вихідці з Волині, поляки за національністю. Вони творили у добу розквіту романтизму, однак, виховані на взірцях античності, схилились до традицій римського класицизму.

Розвиток класицизму тісно пов'язаний із російським мистецтвом XVIII ст., із діяльністю Петербурзької Академії мистецтв, заснованої 1757 р. Багато талановитих українців навчалися у Петербурзі. Серед найбільш відомих митців українського походження були: А. Лосенко, І. Саблуков, Д. Левицький, В. Боровиковський. Класицизм у російському малярстві започаткував А. Лосенко – основоположник історичного жанру. Українські художники Д. Левицький (1735 – 1822) та В. Боровиковський (1757 – 1825) піднесли портретний жанр до європейського рівня. Творчість зазначених митців вирізняла свобода думки. Студентам слід віднайти матеріали про цих видатних портретистів та подивитися репродукції їхніх робіт.

Романтизм у мистецтві є багатозначним поняттям. Цей напрям виник в кінці XVIII – на початку XIX ст., його представники боролися проти канонів класицизму, висували на перший план інтереси особи та почуття і використовували у своїй творчості історичні та народно-поетичні теми. Як умонастрій він характеризується ідеалізацією дійсності, мрійливою споглядальністю. Романтизм як художній метод

пройнятий оптимізмом і прагненням показати в яскравих образах високе призначення людини. Для тодішнього мистецтва характерні психологічна проникливість, сентиментальність, ліризм, потяг до побутових сцен. Поширеним жанром став автопортрет. У цьому зв'язку слід згадати львівських портретистів А. Ланге, Р. Гадзевича, М. Яблонського, А. Рейхана. Українська тематика активно розробляється не тільки власне українськими художниками (А. Мокрицьким, І. Сошенком, В. Яненком, Г. Васьком), а й росіянами, що певний час жили й працювали в Україні – І. Рєпін, В. Тропінін, К. Павлов, М. Сажин, В. Штернберг. Глибоко народні образи українців створив В. Тропінін, два десятиліття творчої праці якого минули в Україні: «Дівчина з Поділля», «Прядильниця» («Дівчина з кужелем»), «Українка в намітці», «Селянин з палицею», портрет Устима Кармелюка.

Протягом ХІХ ст. у малярстві простежувалося реалістичне відображення дійсності. Зародження реалізму було пов'язане з революційними подіями 1848 р. Датою утвердження реалізму вважається 1855 р., коли французький художник Г. Курбе відкрив у Парижі Павільйон реалізму, де виставив свої картини і в такий спосіб кинув виклик офіційному мистецтву. Творчість Д. Безперечного, К. Павлова, І. Сошенка, Т. Шевченка та ін. сприяла утвердженню реалістичного напрямку в мистецтві. Видатними українськими художниками 50 – 60-х рр. ХІХ ст. (період переходу від романтизму до реалізму), послідовниками Т. Шевченка були Л. Жемчужников, І. Соколов, К. Трутовський. Усі вони отримали художню освіту у Петербурзькій академії мистецтв. Зразки їхнього мистецтва слід розглянути в художніх альбомах та збірках репродукцій.

Отже, в українському живописі чітко окреслились і набули специфічних ознак усі жанри: портретний, історичний, пейзажний, побутовий. Але слід зазначити, що переважна більшість українських митців не була майстрами якогось одного жанру, а володіла багатьма із них.

2. Починаючи обговорення другого питання, треба підкреслити, що становлення української національної музики припадає на першу половину ХІХ ст. і що джерелом її розвитку була народна пісенна творчість. У ХІХ ст. продовжували побутувати землеробські пісні календарного циклу, а також колядки, веснянки, колискові, весільні. Широкою популярністю користувалися пісні-романси, а особливо

пісні кобзарів. (А. Шут, О. Вересай). У першій половині XIX ст. українська музична культура зазнає романтичних впливів. Романтизм у музиці позначений глибоким проникненням у внутрішній світ людини, широким використанням фольклору. Значну роль у розповсюдженні музичного мистецтва відігравали кріпацькі театри й оркестри, які діяли у маєтках українських поміщиків (XVIII – пер. пол. XIX ст.). Слід зазначити, що осередками розвитку музичної культури були також освітні заклади.

У другій половині XIX ст. активізувалось діяльність з вивчення і популяризації української пісенної спадщини. Відомими збирачами фольклору були Л. Українка, М. Вовчок, М. Загорська, М. Заньковецька. 1857 р. М. Маркевич видав збірку українських пісень з нотами. В Україні, як і в Росії та Західній Європі, важливу національно-просвітницьку роль відіграла опера. Знаменною подією музичного життя 50-х років XIX ст. було створення відомим оперним співаком і композитором С. Гулаком-Артемівським першої української опери «Запорожець за Дунаєм». Прем'єра опери відбулася в 1863 р. в Петербурзі, а на українській сцені – 1884 р. Студентам необхідно звернути особливу увагу на творчість М. Лисенка, талановитого композитора, піаніста, диригента, педагога та громадського діяча, творця національного напрямку української музики. Композитор збагатив майже всі жанри української музики (опери «Різдвяна ніч», «Утоплена», «Наталка-Полтавка», «Енеїда», «Ноктюрн» та ін.). Під впливом музикального генія М. Лисенка та його творчості виховувалися видатні українські композитори К. Стеценко, М. Леонтович, Я. Степовий, М. Вериківський, С. Людкевич, Л. Ревуцький та багато ін.

Помітною постаттю в українській музичній культурі XIX ст. був композитор, фольклорист і культурно-громадський діяч П. Сокальський, один із організаторів одеського «Товариства аматорів музики» і музичної школи при ньому. У своїх операх на теми з історії українського народу («Майська ніч», «Облога Дубна»), у фортепіанних п'єсах, у цілому ряді романсів П. Сокальський широко використав багатство мелодій українських народних пісень. Крім того, він відомий як сумлінний збирач і дослідник української, російської та білоруської народної музики. Помітний внесок у розвиток української музики означеного періоду зробили М. Аркас, П. Ніщинський, В. Заремба. Композитори О. Лизогуб і Й. Витвицький були

зачинателями української фортепіанної музики. Ними створені прекрасні варіації на теми українських народних пісень. У той час в Галичині жив і творив композитор-професіонал М. Вербицький – автор 12 оркестрових рапсодій на українські теми, кількох оперет і багатьох композицій для хору. Він же написав музику до народного гімну «Ще не вмерла Україна», яка використовується як мелодія Гімну в нинішній Українській державі. Отже, музична культура XIX ст. найтіснішим чином пов'язана з ідеями національно-культурного відродження. Набувають розвитку теоретичні й методологічні проблеми музикознавства, досліджується народна творчість. Як самостійна галузь знань з'являється фольклористика.

Українська музика XIX – поч. XX ст. розвивалася під впливом західноєвропейської і особливо російської музичної культури. Доречно було б назвати імена відомих російських композиторів, які сприяли піднесенню музичного мистецтва в Україні та прослухати всесвітньовідомі музичні композиції того часу.

3. Розглядаючи третє питання треба відзначити, що всупереч офіційній політиці царизму високої художньої довершеності досяг український театр у другій половині XIX ст. Потреба у національному театрі саме в цей період викликала зрілістю нації, духовними патріотичними запитами народу. Саме тому у центрі боротьби за народний театр українські передові діячі ставили питання репертуару. З'являється багато драматичних творів на українську тематику. Назвіть відомих драматургів та згадайте їхні основні твори.

На початку XIX ст. виникають перші постійні професійні театри в Полтаві та Харкові. В становленні Полтавського театру велику роль відіграв І. Котляревський, який саме для цього театру написав п'єси «Наталка-Полтавка», «Москаль-чарівник». Одним з засновників Харківського театру був Г. Квітка-Основ'яненко. Великий успіх мали його соціально-побутові комедії «Сватання на Гончарівці» і «Шельменко-денщик».

Після Емського указу (1876 р.) театральне життя в Україні практично завмирає, бо українські вистави були заборонені. У 80-х роках губернатори отримали право давати дозвіл на українські вистави і театральна справа в Україні поживається. У 1882 р. у Єлисаветграді М Кропивницький зібрав українську трупу, до якої увійшли такі актори, як М. Заньковецька і М. Садовський. Пізніше до цієї трупи приєдналися І. Карпенко-Карий, П. Саксаганський і

М. Садовська. Організатором хору, оркестру, декорацій був М. Старицький. Ця труппа започаткувала в Україні новий тип професійного театру зі своїми традиціями і власним творчим обличчям, що нині метафорично іменують «театром українських корифеїв».

На вимогу часу кінець ХІХ ст. позначений в українській театральній культурі розвитком реалістично-побутового напрямку з елементами етнографізму. Вагомий внесок в оновлення репертуару зробили М. Кропивницький, М. Старицький. І. Карпенко-Карий. Історія українського театру досі не знала такого, як М. Кропивницький, режисера-педагога. Проблему виховання молодого покоління акторів митець ставив на перший план. Він виховав кілька поколінь українських акторів, зміцнивши цим справу театральної культури України. М. Старицький був активним членом Київської громади, яка мала на меті прогресивний розвиток української культури у міцних зв'язках з російською та європейською. При вивченні театального життя бажано проаналізувати несприятливі умови, в яких відбувалося становлення українського театру в цілому.

У Галичині в пер. половині ХІХст. українського театру не було: тут діяв театр німецький і польський. Український професійний театр в Галичині виник 1864 р. у Львові при культурно-освітньому товаристві «Руська бесіда».

І на завершення обговорення робимо висновок, що загалом український театр другої половини ХІХ ст. досяг глибокої народності, національної своєрідності, змістовності, великої критично-викривальної сили і високої художньої довершеності.

Тестові завдання до семінару №5

1. Хто видав збірку українських пісень з нотами у 1857 році ?
 - а) М. Маркевич;
 - б) М. Вовчок;
 - в) М. Загорська ;
 - г) М. Заньковецька.
2. Комедії «Сватання на Гончарівці», «Шельменко-денщик» написав драматург:
 - а) М. Старицький;
 - б) Г. Квітка-Основ'яненко;

- в) І. Котляревський;
- г) І. Карпенко-Карий.

3. Де М. Кропивницький та брати Тобілевичі заснували перший професійний український театр ?

- а) у Полтаві;
- б) у Харкові;
- в) у Єлисаветграді;
- г) у Києві.

4. Хто є автором музики до опери «Енеїда»?

- а) П. Чайковський;
- б) М. Лисенко;
- в) П. Сокальський;
- г) О. Лизогуб.

5. Який стиль домінував в архітектурі України в ХІХ ст. ?

- а) бароко;
- б) ампір;
- в) класицизм;
- г) еkleктизм.

Семинар №6. Українська культура ХХ ст.

План

1. Українська культура в добу національно-визвольних змагань (1917-1921 рр.).
2. Здобутки української культури на шляху її національного відродження 1920-х – 1930-х рр. та його трагічні наслідки.
3. Проблеми української культури в контексті радянської (соц. реалізм, «шістдесятництво», дисидентство).

Теми рефератів

1. Перші кроки українського кінематографу.
2. Триумф і трагедія «українського авангарду».
3. Прояви «культу особи» Й.Сталіна в творах провідних українських митців ХХ ст.
4. Зв'язки митців-«шістдесятників» з дисидентськими організаціями.
5. Українські радянські письменники і поети запорізького краю.

Література

1. Історія світової культури / під заг. ред. М.В. Дедкова. Запоріжжя: Дике Поле, 2009. 376 с.
2. Калакура Я. С.Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
4. Кислюк К.В. Українська культура I чверті ХХI ст: повороти модернізаційних перетворень. 2-ге вид., стер. Київ: Кондор, 2018. 196 с.
5. Павлова О.Ю. Історія української культури. Посібник. Київ: ЦУЛ, 2019. 368 с.

1. Готуючи відповідь на перше запитання студенти повинні звернути увагу на освітню політику доби національно-визвольних змагань. За часи УЦР: почалась розбудова української школи; відкривались українські гімназії; відбулось декілька з'їздів вчителів;

було засновано Київський народний університет; підтримувалась діяльність товариства «Просвіта». Водночас, в багатьох випадках реальні дії замінювались проголошенням декларацій. Гетьман П. Скоропадський проводив активну освітню політику. Зокрема, активно розбудовувалась мережа українських гімназій, проводилась поступова українізація народної, середньої і вищої освіти. Київський народний університет було реорганізовано в державний і відкрито в Кам'янці-Подільському новий університет. Українські кафедри відкрились в Київському, Одеському і Харківському університетах. Діяльність Директорії УНР не виходила за межі декларацій про підтримку української освіти. Це пояснюється тим, що Директорії доводилося постійно вести бойові дії, а певна частина України знаходилась поза її впливом. За денікінського режиму освіта українською мовою заборонялася. Радянська влада руйнувала попередню систему освіти. Значні зусилля докладались щодо ліквідації неписьменності (лікнеп). Освіта стала заідеологізованою. Відбулось утворення єдиної трудової школи із семирічним терміном навчання. Плата за навчання скасовувалась. Розбудовувалась мережа підготовки педагогічних кадрів в інститутах, технікумах і на спеціальних курсах. Половина шкіл здійснювала навчання українською мовою. У 1920 р. університети було ліквідовано, а на їх базі створена мережа інститутів. До вступу у ВНЗ готували робітничі факультети (робфаки). Наукова робота зосереджувалася в УАН, що мала історико-філологічний, фізико-математичний і соціально-економічний відділи. Очоловав академію В. Вернадський.

Літературний процес цього періоду пов'язаний як з творчістю відомих поетів і письменників, так і з появою нової генерації талановитої молоді. Яскравими представниками романтизму виступали О. Олесь (Кандиба), В. Сосюра, В. Чумак та ін. Неокласицизм відобразився у творчості М. Зерова, П. Филиповича, М. Рильського та ін. Символізм представлений П. Тичиною, Я. Савченко та Д. Загулою. Панфутуризм збагатився творчістю М. Семенка.

У грудні 1917 р. було утворено Українську академію мистецтв. Її дійсними членами стали М. Бойчук, М. Бураченко, Ф. Кричевський, А. Маневич, О. Мурашко і Г. Нарбут. Жовтень 1918 р. відзначився відкриттям пам'ятника Т. Шевченку в Ромнах (скульптор І. Кавалерідзе).

Театральні та музичні колективи представлені: українським театром драми та опери (перший театр УСРР ім. Т. Шевченка) (м. Київ), новим драматичним театром ім. І. Франка (створений у Вінниці), Українською державною капелюю під проводом О. Кошиця, Державним симфонічним оркестром під проводом О. Горілого, Українською республіканською капелюю під керівництвом К. Стеценка і О. Кошиця, Державною українською мандрівною капелюю і Київським музично-драматичним інститутом (існував на базі музично-драматичної школи ім. М. Лисенка). В цей період працювали композитори: М. Леонтович, Я. Степовий, Л. Ревуцький, Г. Верьовка, Б. Лятошинський та ін.

У релігійному (духовному) житті відбулось відновлення патріархату РПЦ, набрав обертів рух за відновлення Української автокефальної православної церкви на чолі з В. Липківським. Церковне життя стало політизованим. Більшовики розпочали атеїстичний терор.

2. Відповідь на друге питання семінарського заняття передбачає розкриття основних рис розвитку української культури періоду НЕПу: ідеологізація всіх сторін культурного життя, насильницьке впровадження марксистської ідеології, створення «нової пролетарської інтелігенції», реформування системи освіти, розширення сфери вживання української мови (українізація), уведення до Карного кодексу відповідальності за переконання, посилення боротьби з неграмотністю, активізація антирелігійної кампанії та висилка за кордон визначних представників інтелігенції, що не поділяли комуністичних ідей. В той же час залучалися до співпраці представники інтелігенції, що раніше емігрували за кордон.

Для 30-х років характерним став жорсткий контроль за розвитком культури з боку держави, ідеологізація культури, чітка визначеність форм, стилів і жанрів, підпорядкованість поглядам вождя та репресії проти тих, хто своєю творчістю йшов наперекір існуючому режиму. Головна мета, що ставилась перед культурою того часу – показати велич і «вічність» режиму та зміцнити культ вождя (Сталіна). Радянські вчені отримали чималі здобутки в галузі: математики, фізики (нелінійна механіка, електрозварювання), біохімії, медицини (кардіологія, офтальмологія) теорії космічних польотів (Ю. Кондратюк), генетики і селекції, теоретичної та ядерної фізики, історії та джерелознавстві, теорії та історії української літератури,

мовознавстві. Слід наголосити, що в 1921 р. була прийнята постанова РНК УСРР про ліквідацію неписьменності в республіці. У 1932-1933 рр. 98% дітей віком до 10 років було охоплено шкільним навчанням. З 1 січня 1928 р. введено в дію Адміністративний кодекс УСРР, який містив розділ «Правила про культури». Декрет уряду УСРР про свободу совісті втратив силу.

У 1929 р. УАПЦ було звинувачено в антирадянській діяльності, а на початку 1930 р. вона вже самоліквідувалася. 1930 р. позначився арештом 2000 священників і всіх ієрархів УАПЦ. Друга п'ятирічка увійшла в історію і як «п'ятирічка знищення релігії». В 1934-1935 рр. відбулось масове закриття церков та знищення культових споруд.

3. Відповідаючи на третє (останнє) запитання студенти повинні наголосити, що за роки Другої світової війни вся територія України постраждала від нацистської окупації. Для розвитку української культури 1940-1950-ті рр. характерне: відбудова закладів освіти, науки і культури (відновлення зруйнованих і будівництво нових закладів освіти, відновлення структури АН УРСР, відновлення мережі культурно-мистецьких установ), «Культурна революція» на західноукраїнських землях (ліквідація неписьменності, насаджування комуністичної ідеології, розбудова мережі освітніх і культурно-мистецьких закладів), ідеологічний наступ «Ждановщина» (боротьба проти «буржуазного націоналізму», боротьба проти космополітизму і «низькопоклонства перед Заходом», Лисенківщина). У 1950-1960-ті рр. виникли такі історичні умови для розвитку української культури: «Відлига», послаблення адміністративного тиску, політики самоізоляції, жвавий культурний обмін та «культурне розкріпачення»; нова хвиля «українізації». Знову постало питання про збереження і розвиток української мови; офіційна ідеологія зосередила свою увагу на «братній дружбі українського і російського народів». Святкування 300-річчя Переяславської ради; реформа освіти, збільшення фінансування культури, розвиток народної творчості тощо; повернення в українську культуру незаслужено забутих або репресованих імен; поява руху шістдесятників; розгортання НТР.

У II пол. 1960-х-I пол. 1980-х рр. на розвиток української культури вплинув дисидентський рух, для якого характерні: більша масовість і організованість; ліквідація ілюзій щодо ідей соціалізму і комунізму, рух став носити яскраво виражений антитоталітарний характер; у поглядах дисидентів прослідковувався майже весь ідеологічний

спектр; зв'язок з громадськістю країн Заходу і міжнародними правоохоронними організаціями; заперечення насильницьких методів боротьби; прагнення легалізувати свою діяльність. У дисидентському русі проявились такі течії: за соціалізм з «людським обличчям», національно-визвольна, демократична правозахисна та релігійна.

В освіті в цей період проявились як позитивні, так і негативні явища (розкрити). В науці зберігалися такі тенденції: центром наукових досліджень залишалась АН УРСР; зросла кількість наукових працівників; розвивались ті галузі науки, які не потребували складного лабораторного обладнання, і ті, що були пов'язані з військовими і космічними розробками; майже повний занепад суспільних дисциплін та їх ідеологізація; залишкове фінансування більшості наукових установ.

Для літератури та мистецтва було характерним: панування соціалістичного реалізму; паралельне існування офіційного і «справжнього» мистецтва та літератури; намагання зберегти національний колорит і самобутність в умовах русифікації та ідеологізації; поширення у дозованих формах кращих зразків світового класичного мистецтва. Гасло «мистецтво належить народу»; замкненість, відірваність від світового мистецького процесу.

Тестові завдання до семінару №6

1. Освітня політика не виходила за межі декларацій про підтримку і розвитку української освіти в період:

- а) УЦР;
- б) Директорії УНР;
- в) радянської влади;
- г) Гетьманату П. Скоропадського.

2. Президентом УАН в листопаді 1918 р. був:

- а) Д. Багалій;
- б) М. Кащенко;
- в) В. Вернадський;
- г) Д. Донцов.

3. М. Городовенко, Г. Верьовка працювали у такому напрямку музики, як:

- а) соціалістичний реалізм;
- б) народна пісня, танці;
- в) модернізм;

г) рок-н-рол.

4. «Ждановщина» - це:

а) рух за ліквідацію неписьменності;

б) система заходів, спрямованих на відновлення ідеологічного контролю над суспільством;

в) політика відновлення структури АН УРСР;

г) політика радянського уряду, спрямована проти селянства.

5. Шістдесятники - це:

а) молоде покоління комуністів;

б) об'єднання визнаних науковців поважного віку;

в) молоде покоління талановитих літераторів і митців, які здобули визнання не тільки творчою, а й громадською діяльністю;

г) назва неформального руху.

Семінар № 7. Сучасна українська культура, перспективи розвитку

План

1. Специфіка та основні тенденції розвитку української культури.
2. Проблеми та перспективи освіти та науки.
3. Сучасне українське театральне життя та кіномистецтво.

Теми рефератів

1. Розвиток українського телебачення.
2. Літературний процес в Україні в сучасну добу.
3. Сучасна українська музика.
4. Відродження церковного життя в Україні.
5. Відродження культури національних меншин в Україні.

Література

1. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури. Навч. посіб. Київ: Знання, 2019. 456 с.
2. Історія світової культури / Під заг. ред. М.В.Дедкова. Запоріжжя : Дике Поле, 2009. 376 с.
3. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
4. Кордон М. Українська та зарубіжна культура. 3-тє видання. Підручник. Вид-во ЦУЛ, 2019. 584 с.
5. Хома І. Я. Історія української культури: навч. посібник. Друге видання, доповнене. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2020. 356 с.

1. Розглядаючи культурні процеси періоду української незалежності, треба відмітити величезний вплив на них соціально-економічних і політичних змін, які відбулися на початку 90-х рр. ХХ ст. Це, перш за все, перехід української економіки на ринкові відносини і пов'язана з цим комерціалізація культури, зникнення державного контролю (цензури) за культурними процесами і засобами

масової інформації, загальна демократизація суспільства. Окремо необхідно приділити увагу державній політиці в сфері культури.

Студентам треба розуміти суперечливість розвитку сучасної української культури. З одного боку, можна говорити про національно-культурне відродження, а з іншого – про кризу та деструктивні тенденції. Доречно охарактеризувати прояви цих процесів.

Необхідно відмітити такі культурні чинники, як поглиблення інтересу до джерел історії та культури України, до традиційної народної культури, розвиток зв'язків української культури з культурою діаспори, зростання ролі церкви в процесах соціального та духовного розвитку.

Характерною особливістю сучасного стану культури є неоднозначність процесів у гуманітарній сфері. Так, домінування плюралізму в духовному розвитку суспільства дає змогу ознайомити широкий загал із шедеврами світової культури, які раніше з ідеологічних причин були недоступними; стимулює творчу активність митців. Але водночас плюралізм відкриває шлях для проникнення в духовну сферу антикультури. Пропагуючи насилля, антигуманність, вона за відсутності стійкого культурного імунітету становить загрозу для суспільства. Це зумовлює потребу радикальних, але виважених, далекоглядних і продуманих змін.

2. Розвиток освіти сучасної Україні характеризується постійною реорганізацією. У 1992–1995 рр. була проведена перша освітянська реформа. Наголос у ній було зроблено на загальноосвітній школі. До здобутків цього періоду слід віднести розробку і затвердження Державної програми «Освіта. Україна XXI століття», яка нині здійснюється в основних своїх складових. Студентам необхідно охарактеризувати основні зміни, які відбулися, а саме: деідеологізація й демократизація навчального процесу; зв'язок освіти з національною історією, культурою і традиціями; забезпечення свободи творчості педагогам-новаторам; урізноманітнення системи навчальних закладів.

Також необхідно перерахувати і проблеми, які відразу ж виникли при реалізації цієї програми і залишаються актуальними сьогодні.

У 2000 р. процес реформування освіти в Україні вступив у нову фазу свого розвитку - було обнародовано проект «Концепції 12-річної середньої загальноосвітньої школи». Що передбачав зміст нової освітньої концепції?

У 2000-х рр. почалася реформа вищої освіти, яка продовжується і сьогодні. Студентам треба розглянути зміни у вищій школі в контексті приєднання України до Болонського процесу, а також з'ясувати проблеми та недоліки в нинішній системі підготовки фахівців з вищою освітою.

Обговорюючи досягнення та проблеми сучасної науки, необхідно зазначити її високий потенціал в Україні. Найавторитетнішим науковим центром є Академія наук України, яка у 1994 р. отримала статус національної. У системі Національної академії наук України створено декілька нових наукових інститутів: Інститут української археології, Інститут української мови, Інститут народознавства. Зросла кількість прямих угод про співробітництво між зарубіжними та українськими науковими центрами.

Разом з тим, студентам необхідно розглянути негативні тенденції у розвитку науки - постійне зниження витрат на науку, внутрішній і зовнішній «відплив умів».

3. Починаючи обговорення третього питання, треба підкреслити, що те, що відбувається сьогодні в українському театрі та кіно, загалом відповідає ситуації у всьому мистецтві країни.

Але попри економічні негаразди національний театр розвивається. Щороку глядачі України мають змогу відвідати 30 тисяч вистав. Український театр намагається утвердитися в європейському культурному просторі. Це засвідчують гастролі Національного академічного драматичного театру імені І. Франка в Німеччині, Львівського академічного театру імені М. Заньковецької — у Великобританії, участь вітчизняних театрів у багатьох міжнародних фестивалях. Традиційними стали зарубіжні гастролі колективів Національної опери, театрів опери та балету Дніпропетровська, Донецька, Львова, Одеси, Харкова. Голоси вітчизняних оперних співаків А. Кочерги, В. Лук'янець, В. П'ятнички, А. Шкурмана звучать на найпрестижніших сценах Європи. На сцені Національної опери набуває авторитету і Міжнародний конкурс артистів балету імені Сержа Лифаря. Продовження розвитку сучасного театрального мистецтва в Україні пов'язане передусім з діяльністю таких яскравих режисерів, як Р. Віткюк, Б. Жолдак, С. Донченко, Б. Шарварко.

Вивчаючи сучасний кінематограф, треба перерахувати його основні проблеми: скорочення виробництва фільмів та кіноустановок,

зменшення щорічного відвідування кінотеатрів, засилля американського кіно.

Студентам бажано на власний розсуд спробувати перерахувати досягнення сучасного українського кіно. Згадати фільми «Фучжоу» Ю. Ілленка, «Астенічний синдром» К. Муратової та «Голос трави» Н. Мотузка, які мали значний резонанс на кінофестивалях у Каннах, Роттердамі, Берліні. Відмітити роботу відомих режисерів та акторів (Р. Балаян, К. Муратова, Б. Ступка, А. Роговцева, Н. і О. Сумські).

Тестові завдання до семінару №7

1. Коли Україна долучилася до Болонського процесу реформування вищої освіти?

- а) у 1999 р.;
- б) у 2001 р.;
- в) у 2005 р.;
- г) у 2009 р.

2. Хто з українських вчених очолює Національну Академію наук України?

- а) Б. Патон;
- б) М. Амосов;
- в) П. Толочко;
- г) В. Литвин.

3. У листопаді 1993 р. Кабінет Міністрів затвердив програму щодо кардинальної реконструкції всієї системи освіти, яка має назву:

- а) Закон України «Про освіту»;
- б) «Освіта» («Україна ХХІ століття»);
- в) «Концепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи»;
- г) Закон України «Про вищу освіту».

4. Який український актор зіграв головну роль у фільмі В. Бортка «Тарас Бульба»?

- а) А. Хостікоєв;
- б) В. Андрієнко;
- в) Б. Ступка;
- г) О. Байрак.

5. Назвіть найбільш відомого у світі українського театрального режисера, що уславився своїми епатажними постановками по тематиці сексуальних девіацій людини?

- а) Б. Жолдак;
- б) Р. Віктьок;
- в) Л. Курбас;
- г) С. Данченко.